

Judaizmas ir jo kryptys – religiniai judėjimai

<https://www.youtube.com/watch?v=IFkPsGBqOH8>

Simboliai : [Dovydo](#) žvaigždė ir Menora (žvakidė naudota Saliamono šventykloje)

Žydo sąvoka. Pirmiau nagrinėti argumentai apie žydų istoriją ir monoteistinę religiją tarsi įžanga, padėsianti lengviau suvokti “žydo” sąvoką, kuri iš esmės reiškia žydų tautybės ir kultūros atstovą, judaizmo išpažinėją. Skyrelyje apie monoteizmą buvo atskleista, kad žydai buvo išrinkta tauta dėl kitų tautų, kad jie skleistų monoteistinio Dievo sampratą, o dabar pabrėžtina, kad žydų pašaukimas būti išrinktąja tauta, padėjo jiems patiems išsaugoti tautinį identitetą. Žydai ([hebr.](#) יהודים, tar. jehudím) - tai asmenys, kylę iš patriarchalinių šeimų, minimų Šv. Rašte, kurie tęsia gyvenimą pagal taisykles, kurios buvo duotos žydų tautai, ir kurios kyla iš Toros. Kadangi hebraizmas perduodamas per motinos žydės kilmę, todėl sakoma religinis paveldas, gautas iš praeitų kartų, perduodamas ateinančioms. “Žydų tauta“, kilusi iš senųjų [semitų](#) genčių, reiškia žydus, kilusius iš vieno protėvio Abraomo. „Izraelio tautos istorija prasideda II tūkstantmetyje pr. Kr. nuo biblinio patriarcho Abraomo”¹. „Izraelio religijos pradžių pradžia yra ta diena, kai Dievas prabilo Abraomui ir liepė jam palikti žemę bei gimtuosius namus ir iškelti į svetimą šalį. Tą dieną Dievas pažadėjo padaryti Abraomą didžios tautos protėviu. Abraomas patikėjo Dievo žodžiu”². Šiais žodžiais Dievas pasirinko žydų tautą būti išrinktąja tauta. Dievas pasirinko žydus būti ypatingąja tauta: „Nes tu esi Viešpačiui, savo Dievui, pašvęsta tauta. Viešpats, tavo Dievas, išsirinko tave iš visų žemės tautų

¹ Kavaliauskas Č. Op. cit. P. 153.

² Kuruojantis redaktorius Patalexander. Vertė L. Balčiūtė, L. Jonušys, R. Petraitis, K. Platelis. Versta iš leidinio The lion Encyclopedia of the Bible, Lion Publishing, 1986 New revised edition. Oxford, England. Reprinted 1989. Biblijos Enciklopedija. Vilnius 1992. P. 115.

būti jo branginama tauta (Įst. 7, 6) “ Amžių bėgyje Dievas globojo išrinktąją tautą per pranašus, pvz., „Izaijas žvelgia į būsimus laikus, kai Jeruzalė taps Dievo miestu visų tautų žmonėms“³ (2, 1-5; Mch 4,1-3).

Tradicinė žydų Halakha filosofija žydu laiko tą, kuris gimė žydų šeimoje arba kurio motina yra žydė. Vėlesnis, mažiau konservatyvus judaizmas išplėtė priklausymo žydams sąvoką: gimusieji mišriose šeimose, kur tik tėvas yra žydas, turėję senelių žydų arba priėmę judaizmo religiją⁴. Tad žydai yra asmenys, išpažįstantys [judaizmą](#), taip pat žydų tautybės ir kultūros atstovai. Žydai teigia, kad judaizmas yra labiau gyvenimo būdas negu religija. Tačiau gyvenimo būdas judaizmo kontekste stipriai apima religinę praktiką: laikimasi žydų religinių švenčių, kurių dauguma skirta paminėti žydų tradicijai, Izraelio istorijai ir Dievo santykiams su išrinkąja tauta, su kuria sudarė Sandorą; įstatymų, mitybos nuostatų ir ritualinių tradicijų išsaugojimą; Toros susipažinimą ir studijavimą; žodinio įstatymo saugojimą ir tradicijos puoselėjimą (Mišna). Toks gyvenimo būdas sudaro išskirtinį etninį identitetą. Todėl žydo sąvokoje tampriai jungiasi judaizmo religija su tautiškumu. Ši religija, besiremianti Tora, ir suformavo žydų tautinę tapatybę, todėl žydu ir gimstama ir galima tapti, praktikuojant judaizmą.

Norint būti žydu, reikia priklausyti žydų tautai, o religinis judėjimas nėra griežtai būtinas, daugiau antraeilis. Išpažinimas truputį skiriasi nuo gyvenimo būdo (pvz. gali išpažinti, bet negyventi pagal tai, o čia reikalaujama gyventi pagal Toros nuostatas. Tiesa, krikščionys irgi priklauso visumai - Dievo tautai arba krikščionių Bažnyčiai. Taigi, krikščionis pirmiausiai suvokiamas pagal įsitikinimus, o žydai daugiau pagal gyvenimo tautinį būdą: aprangą, maistą, ryšius tarp saves, religinių švenčių šventimą ir tt. Kai kurie žydai, ypač konservatyvaus judėjimo, savo tapatybę parodo net valgydami maistą, kuris turi būti košerinis, arba dėvėdami išskirtinius rūbus (nešiojimas ant galvos jarmulkos). Viena svarbiausių žydų religinio gyvenimo ypatybių – tinkamo maisto įstatymai, vadinami kašrutu, kurie nurodyti Toroje, Knygų knygoje (11, 1) ir Pakartoto Įstatymo knygoje. Mozė suformavo papročius ir juos nurodė įstatymais apie švarius ir nešvarius gyvulius, o taip pat apie maisto paruošimo būdus: draudžiama maišyti pienišką ir mėsiską valgį, vartoti majonezą, grietinę su mėsa, vartoti kiaulieną ir kai kurias kitas mėsos rūšis, gerti ne pagal ritualinius nurodymus paruoštą vyną ir kt. Rabinai košerinį maistą laiko sveikuoju maistu, kurį vartojant žydai galėtų išlaikyti savo stiprybę ir sveikatą.

Taigi žydo dvasią charakterizuoja gyvenimo būdo ir tikėjimo išpažinimo visuma, apimanti religiją, tautybę, kultūrą ir kalbą ivrito arba yiddish, kuri turi savo šaknis hebrajų –vokiečių kalboje, kurioje yra įsimaišiusių žodžių iš prancūzų, vengrų, rumunų, lenkų ir rusų kalbų. Jidiš

³ P. Alexander, D. Alexander. Biblijos Žinynas. Alma littera. Vilnius 2001. P.421.

⁴ Ten pat.

kalba turi 1000 metų senumo tradicijas. O Ivritas yra kilęs iš hebrajų kalbos ir šiandien yra oficiali Izraelio žydų kalba. Kristus kalbėjo judėjų aramaišku dialektu, kuris turėjo graikiškų ir hebraiškų žodžių. Taip buvo vadinamas Galilėjos dialektas⁵

Žydai šalia savo tautinio tapatumo įgyjo ir kultūrinio bruožus, tos valstybės arba tautos, su kuria daugiausiai laiko gyveno pvz. žydų, kilusių iš ne europietišκών šalių, aprangos stilius dažniausiai yra pasisavintas iš tos valstybės: etiopiškas, kinietiškas, marokietiškas ir tt.

Dauguma šios dienos žydų yra kilusių iš ashkenaziti arba sefarditi kultūrinės kalbinės grupės. Ashkenaz išpažinėjų kilmė yra Vokietija, Prancūzija ir kitos Centrinės Europos šalys. Vėliau iš šių šalių paplito Lenkijoje ir buvusioje Sovietų Sąjungoje. Ši grupė naudoja jidiš (yiddish) kalbą ir išvystė aukštą meninę, literatūrinę kalbos kultūrą. Šiandieniniais laikais žydai ją naudojo, rašydami religinę literatūrą. XIX a. jidiš tapo moderni Rytų Europos kalba, kuri yra naudojama po II Pasaulinio karo JAV ir Izraelyje.

Žydai (Sepharad) sefarditai yra kilę iš Ispanijos, stipriai įsisavinę ispanų kalbą ir kultūrą. Tai visi, kurie yra kilę iš Iberijos pusiasalio, kad atskirti nuo, tų, kurie kilę iš Vokietijos. Sefarditai išsaugojo tradicinius žydiškus paročius. Jų elgesys turi ispaniško gyvumo, jūmoro. Ji pradėjo plisti Viduramžiais slavų teritorijose, Rytų Europoje. Tai daugiau liaudies šnekamoji, o ne rašto kalba. Jos raštas reiškia tipišką žydų charakterį, eilutėms slenkant iš dešinės į kairę. Etno- kultūriniai žydų skirtumai yra dideli tarp įvairių grupių. Suprantama, nes jie klajojo po pasaulį 2000 metų. Labai skirtingi juodo gimio žydai faalsha iš Etijopijos nuo Meksikos indėnų žydų. Čia Izraelio valstybės ideologų uždavinys, išsaugojant individo laisvę, jų kultūrinius skirtingumus, sukurti vieną tautą – Izraelio, kuriame jie laimingai gyventų ir sugebėtų apginti savo valstybę. Atrodo, kad sekasi gerai. Tam reikėtų atskiros studijos, kiek žydų sugrįžta į Izraelį ir paskui, kiek emigruoja atgal?

Judaizmas. Ši religija, kaip ir kitos pasaulinės religijos, išplitusi įvairiose pasaulio šalyse, kuriose iš viso galėtų būti virš 16 ml. žydų. Religijos pavadinimas kilęs nuo patriarcho **Jokūbo** sūnaus **Judo** vardo. **Abraomas** ir **Mozė** buvo judaizmo pradininkai. **Judaizmas** (graik. Ἰουδαϊσμός) – viena iš seniausių religijų, monoteistinė, abraominė. Žydų religija dar yra vadinama judaizmu.⁶ **Judaizmas** yra graikiškas terminas, o hebraiškas atitikmuo – **Jehadut**, kuriuo nusakomas žydų religinis gyvenimo būdas ir kultūra⁷. **Judaizmas** vadinamas **Toros** religija, nes **Tora** yra visų mokymų mokymas ir praktikos pagrindas. **Nicholas De Lange** pastebi, kad „religijos“ terminas judaizmui

⁵ Žr. Apie Kristaus kalbą, Garbini G. Durand O. Introduzione alle lingue semitiche, Brescia, Paideia. 1994. P. 52-53; Allen C. Myers (a cura di), Aramaic in The Eerdmans Bible Dictionary, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 1987: «It is generally agreed that Aramaic was the common language of Palestine in the first century A.D. Jesus and his disciples spoke the Galilean dialect, which was distinguished from that of Jerusalem».

⁶ Vyriausioji Enciklopedijų redakcija. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 1985. P. 225: „judaizmas – žydų, monoteistinė etninė religija, išpažįstama daugiausiai žydų; Izraelio valstybinė religija”.

⁷ Level Basic. The Patriarchs and the Origins of Judaism: <http://www.jewfaq.org/origins.htm>

yra prigijęs, palyginti, neseniai, kai dialogas su krikščionybe paskatino žydus jį pripažinti ir imti vartoti. Hebrajų kalba neturi tikslaus žodžio „religija“ atitikmens.“⁸ Žodis „religija“ dažniausiai reiškia krikščionybę ir ją lyginti su judaizmu yra sunkoka. Dažniausiai žodis „religija“ naudojamas įvardinant tiesų, sąvokų sistemą, kurioje svarbiausi yra tam tikri įsitikinimai, o judaizmo kertinis akmuo yra tradicijos. Todėl išpažinimas ar neišpažinimas judaizmo tikėjimo tiesų nėra toks svarbus judėjui, kaip kad katalikui Credo, kuriuo deklaruojamas tikėjimo tūrinys. Judaizmas apima judėjų kultūrą ir religiją išrinktosios tautos, kuriai buvo patikėta istorinė misija perduoti žmonijai Dievo tiesą apie tikėjimą į vieną Dievą Tėvą. „Pabėgusius iš Egipto vergijos izraelitus Dievas nuvedė per dykumą prie Sinajaus kalno... o Dievas davė Mozei priesakus, kurių jo tauta privalėjo laikytis. Tai nebuvo tiktai kulto ar religinių švenčių taisyklės – jie apėmė visus gyvenimo aspektus. Juos apibendrina Dešimt Dievo įsakymų“⁹. Judaizmo pradžia sietina su pranašų paskelbtu monoteistiniu judėjimu. Teologiniu požiūriu Šv. Rašte monoteizmas reiškia, kad toji dievybės paslaptis, veikianti išgelbėjimo istorijoje, yra Dievas, visuomet esantis čia pat ir dabar, realus ir artimas, mūsų Dievas, kaip mūsų prieglauda ir stiprybė, į kurį tikintieji gali kreiptis visais reikalais“¹⁰. Biblijos „įkvėptieji“ autoriai, rašydami knygas, atspindėjo žydų tautos istoriją, kurią perteikė, pasitelkę įvairios kilmės Senovės Artimųjų Rytų, Kanaano krašto legendas, mitus, folklorą, vaizdinius, kuriais įkūnijo šio judėjimo tikėjimą ir mokymus. Taip tarp [V a. pr. Kr.](#) iki [II a. pr. Kr.](#) buvo surašytos ir paskleistos knygos, tapusios judėjiško Šventojo Rašto kanonu, kurio pagrindinė dalis, [Tora](#) arba Penkiaknygė priskiriama Mozei, bet galutinai suredaguota buvo žymiai vėliau apie 285-246 m pr. Kr.¹¹. Torą sudaro „613 įstatų: 238 įsakymų ir 365 draudimų – tai Dievo paliepimai, kuriais turi vadovautis judėjai. Kitos tautos, pagal judaizmą, turi vykdyti taip vadinamus „Septynis Nojaus sūnų įsakymus“.¹² Švento Rašto knygų autoriai aprašė istorinius įvykius, kad pamokytų žmones dieviškų tiesų, įvykius aprašė tiek, kiek jie reikalingi padėti geriau suvokti savo tapatybę ir esamos situacijos priežastis. Pateikiami aiškinimai prisilaiko teologinių vizijų¹³.

Judaizmo raštai: [Tanachas](#) yra „rašytinė“ Tora, o pats žodis Tora hebrajiškai reiškia „mokymas“.

Šis žodis paprastai vartojamas [Penkiaknygei](#) pavadinti, tačiau neretai šiuo žodžiu yra vadinamas

⁸ Žr. Nicholas De Lange. Judaizmas. Vilnius. 1996. P.15.

⁹ Kuruojantis redaktorius Pata Alexander. Vertė L. Balčiūtė, L. Jonušys, R. Petraitis, K. Platelis. Versta iš leidinio The Lion Encyclopedia of the Bible. Op. cit. P. 115.

¹⁰ Č. Kavaliauskas. Op. cit. P. 257.

¹¹ Įvada į ST knygų rinkinius ir knygas. Penkiaknygė: „Penkiaknygė – penkios Mozės knygos, kurias nūdien skaitome, buvo galutinai apipavidalintos V a. prieš Kristų. Jahvistinio, Elohistinio, Deuteronominio ir Kunigų šaltinių gijos buvo įkvėpto redaktoriaus suaustos į vieną knygą. Penkiaknygės kilmės samprata įgalina suvokti palaipsnišką Šventojo Rašto Mokymą apie Dievo užmojų – Apreiškimą ir tikėjimą. Turėdamas glaudų ryšį su istorija, tikėjimas buvo nuolat gyvas ir pajėgus įsiminti, ko Dievas laukia iš žmogaus ir tikėjimo bendrijos.“

http://biblija.lt/index.aspx/ivada_i_rakt/ivada_i_b_rk_k1998/st_kn_rinkiniai/

¹² Judaizmas, „<http://logos-lt.com/index.php?title=Judaizmas&oldid=2327>

¹³ <http://religija.weebly.com/judaizmas.html>

visas šventų judaizmo tekstų rinkinys. Įstatymo interpretacijos – Mišna.¹⁴ Pasibaigus pranašų epochai, gyvenusių išminčių (tanajų) aiškinimai sudėti Mišnoje (baigta redaguoti II a. pabaigoje pr. Kr.). O, III-VI a. išminčių (amorajų) Mišnos komentarai, diskusijos joje iškeltų halakhinių problemų atžvilgiu, sudėti į Gemarą (VI a. pabaigoje), ir drauge Mišna su Gemara sudaro Talmudą¹⁵. Viduramžių Sakytinės Toros (ar Įstatymo) interpretatoriai vadinami rišonim, o vėliau šis Įstatymas buvo surašytas¹⁶.

The Zohar“is a collection of commentaries on the Torah, intended to guide people who have already achieved high spiritual degrees to the root (origin) of their souls. The Zohar contains all the spiritual states that people experience as their souls evolve. At the end of the process, the souls achieve what [Kabbalah](#) refers to as “the end of correction,” the highest level of spiritual wholeness”.¹⁷

[Midraš](#) yra įvairūs rabinų darbai. [Siddur](#) atitinka mūsų maldaknyges.

[Targum](#) (hebr. - „vertimas“) [Senojo Testamento](#) vertimai iš [hebrajų](#) į kitas kalbas, ypač [aramajų](#). Kaip ir [Septuaginta](#) Targumas pasitelkiamas, tiriant hebrajų senovinius [Biblijos](#) tekstus. Seniausias šių vertimų yra [Jobo knygos](#) Targumas, kurio fragmentai buvo aptikti Kumrane¹⁸.

[Halacha](#) vadinama judaizmo teisė. Tikintys Judėjai privalo laikytis [613 įsakymų](#), į kuriuos įeina [10 Dievo įsakymų](#) ir [Septyni Nojaus įsakymai](#). “Halacha – išvertus „kryptis“ – parodo į kokią pusę reikia eiti, kaip būtent mums reikia suorganizuoti savo gyvenimo būdą”¹⁹.

Judaizmo pagrindiniai moraliniai principai yra šie:

1. Svarbiausias – tai mylėti artimą, kaip pats save.
2. Žmogus turi ruoštis mirčiai ir dorai gyventi.
3. Gyvendamas privalo laikytis Dekalogo nuostatų.
4. Jame pirmasis akcentuojamas: turėti vieną Dievą – Jachvę.
5. Švęsti Šabo dieną, nes per 6 dienas Dievas sukūrė pasaulį, o septintą ilsėjosi.
6. Gerbti, saugoti ir užlaikyti Torą, Talmudą.
7. Mirties priežastis yra nuodėmė.
8. Atsisakyti santuokos yra nepatartina, bet tuoktis galima ir nebūtinai iš meilės.
9. Moteris turi paklusti vyro valiai ir abu saugoti tvirtus šeimos ryšius ir vertybes. Šiais moraliniais principais yra ir sukurta žydų etika: “The Functional Ethicist, who seeks correct behaviour by

¹⁴ Žr apie sąvokas: <http://www.straipsniai.lt/judaizmas/puslapis/4359>

¹⁵ Žr apie sąvokas Pažėraitė A. Šiuolaikinio judaizmo atšakos: <http://www.religija.lt/straipsniai/religiju-ivairove-religiju-aprasymai/siuolaikinio-judaizmo-atsakos>.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ What Is The Zohar: <http://www.kabbalah.info/engkab/mystzohar.htm#.ValiF8sw-30>

¹⁸ Žr. apie Targum, http://biblija.lt/index.aspx/ivadai_rakt/ivadai_b_rk_k1998/

¹⁹ Žr. apie Halacha, I. M. Lav. Halacha. Teorija ir praktika, <http://tora.lt/index.php?psl=113&i=0&d=0&klb=1>

avoiding extreme situations and controlling his passions. He does not refer to any divine source of guidance. The Imitator of God, who adopts God as his model. He makes careful decisions based on the rules of Halachah.”²⁰

Judaizme yra labai daug įvairių maldų ir palaiminimų. Religiniai judėjimai meldžiasi tris kartus per dieną. Pacituosime tik svarbiausias maldas:

[Šema](#) (Klausyk Izraeli, susidaro iš trijų [Toros](#) ištraukų: [Įst](#) 6,4-9; [Įst](#) 11,13-21; [Sk](#) 15,37-41);

[Šemone Esrei](#) (Aštuoniolika palaiminimų);

[Kadiš](#) – Praktinė Halacha (Įstatymai). Tradicija įpareigoja kiekvieną žydą ir kiekvieną dieną išklausti 10 „kadišų“ ir atsakyti į juos reikiamu būdu. „Į šiuos dešimt „kadišų“ įeina keturios jų rūšys: pats „Kadiš“ (tai yra Chaci-kadiš), taip pat „Pilnas kadišas“ (t.y. Chaci kadiš ir priedo trys sakiniai), Kadiš jatom („Našlaičio kadišas“) ir „Kadiš derabanan“, kuriame yra Toros išminčių (rabanan) paminėjimas. Būtinybė kasdien ištarti dešimt „Kadišų“ užšifruota žodyje קדיש cadik, „teisuolis“: Raidė צ (jos skaitinė reikšmė 90) rodo užuominą į tai, kad dienos bėgyje judėjas 90 kartų turi atsakyti „amen“; raidė ד (skaitinė reikšmė 4) rodo užuominą į tai, kad keturiskart per dieną judėjas kartuoja šlovinimą „Šventas, šventas, šventas kareivijų Dievas! Pilna visa žemė Jo garbės!“; raidė י (skaitinė reikšmė 10) byloja apie tai, kad dienos bėgyje dera išgirsti 10 „Kadišų“; Raidė פ (skaitinė reikšmė 100) – kad per dieną reikia pasakyti šimtą palaiminimų”²¹.

[Ašrei](#) ([Ps](#) 145) Tai Dovydo psalmė arba Himnas Dovydo²².

Aukštinsiu tave, mano Dieve ir Karaliau,
tavo vardą garbinsiu per amžių amžius.

Kasdien tave garbinsiu

ir šlovinsiu tavo vardą per amžių amžius.

Didis yra VIEŠPATS ir vertas didžios šlovės, –
jo didybė yra nesuvokiama.

Viena karta girs kitai tavo darbus

ir skelbs tavo galybę.

Apie tavo didybės garbingą spindesį

ir apie tavo nuostabius darbus – aš mąstysiu.

Žmonės garsins tavo pagarbią baimę keliančius darbus,

ir aš skelbsiu tavo didybę.

Jie apsakys garsą tavo dosnaus gerumo

²⁰ Judaism and ethics: <http://www.bje.org.au/learning/SOR/ethics.html>

²¹ Cituoju ilgesnę ištrauką, kad suvokus, kaip reikalaujama melsti žydų religijoje, I. M. Lav. Praktinė Halacha (Įstatymai) . „Kadiš“ <http://tora.lt/index.php?psl=113020&d=0&klb=1>

²² Holy Bible, New International Version, NIV Copyright ©1973, 1978, 1984, 2011.

ir džiugiai giedos apie tavo teisumą.

Atlaidus ir gailestingas yra VIEŠPATS,

lėtas pykti ir pilnas gerumo.

Geras kiekvienam yra VIEŠPATS

ir gailestingas visiems savo kūriniais.

Tedėkoja tau, VIEŠPATIE, visi tavo kūriniai

ir visi tavo ištikimieji tave tegarbina”. Pacituota tik 10 eilučių, o iš viso jų yra 21 suskirstyta eilutė.

A psalm of praise. Of David.

1 I will exalt you, my God the King;

I will praise your name for ever and ever.

2 Every day I will praise you

and extol your name for ever and ever.

3 Great is the Lord and most worthy of praise;

his greatness no one can fathom.

4 One generation commends your works to another;

they tell of your mighty acts.

5 They speak of the glorious splendor of your majesty—

and I will meditate on your wonderful works.

6 They tell of the power of your awesome works—

and I will proclaim your great deeds.

7 They celebrate your abundant goodness

and joyfully sing of your righteousness.

8 The Lord is gracious and compassionate,

slow to anger and rich in love.

9 The Lord is good to all;

he has compassion on all he has made.

10 All your works praise you, Lord;

your faithful people extol you²³. Tai Dovydo sukurta malda.

[Aleinu](#) – [Hallel](#) (Ps 113–118).

Pesukei d'Zimra: (lit. “verses of praise”); “the bracket of passages of praise, mainly from Psalms, which appear early in the morning services, opening with Baruch SheAmar and closing with

²³ Holy Bible, New International Version, NIV Copyright 1973, 1978, 1984, 2011.

Vertėtų įsigilinti į eilėdarą, į tikėjimo akcentus, o svarbiausia pajusti ir suvokti, kaip Dovydas garbina, myli ir nori Jachvei tarnauti.

Yishtabach”²⁴.

[Tachanun](#) (atgailos malda), taip yra daug kitų įvairių maldų ir himnų įvairioms progoms. Pamaldos laikomos šventyklose – [sinagogose](#), (gr.k. “susitikimo vieta”). Jose taip pat skaitomas ir aiškinamas Tanachas, o Judaizmo dvasininkai yra vadinami rabinais.

Tačiau yra ir individualių maldos formų. Maldos pagal laiką skirstomos: Šacharit – rytinė malda; Mincha – po pietinė; vakarinė – Maariv.

Įvairias judaizmo kryptis išpažįstantys judėjai meldžiasi savo būdu. Vieni žydai gali mestis pagal [aškenazių](#) arba pagal [sefardų](#) maldaknygę, kiti gali skaityti Edut HaMizrach maldaknygę.

Maldose, giesmėse gana giliai jaučiamos žydų mistikos įtaka.

[Konservatyviosios](#) ar [progresyvosios](#) krypties judėjai meldžiasi iš skirtingų maldaknygių. Nors čia ir nenagrinama religinė žydų literatūra, bet viena jau yra aišku, kad ji labai turtinga, lydinti žydus per visą gyvenimą, kelianti jų dvasią darbui ir kovai, saugojanti šeimos laimę.

Apeigos: Brit milah – apyvarpės apipjaustymas, taikomas tik berniukams, aštuntą dieną po gimimo.

Ši tradicija kilusi iš Biblijos ištraukos apie Abraomą – kaip Dievas liepė jam ir jo palikuonims atlikti apipjaustymą, kaip ženklą, kad tarp Dievo ir Žydų tautos yra sudaryta sandora. Šitaip kūdikis tampa tikru Izraelio vaiku. Drauge su Brit Milah praktikuojamas, panardinimas į ritualinę vonelę su vandeniu – [Mikvah](#).

[Bar micva](#) – iniciacijos ritualas. Sulaukęs 13 metų, vaikas pirmą kartą [Sinagogoje](#) skaito iš [Toros](#) ritinio ir tampa vyru. Liberaliuose judaizmo judėjimuose dar yra ir bat micva – toks pat skaitymo ritualas taikomas ir mergaitėms.

Šidduch – vedybos, kai judėjas suranda savo mylimą judėją moterį. Santuoka vyksta, remiantis [ketubah](#) vedybų susitarimu, nes be vedybų judėjo gyvenimas prarastų prasmę ir džiaugsmą. Moteris tampa Nidah, prasidėjus menstruacijoms, tada lytiniai santykiai judėjui draudžiami, o žmonai apsišvarinus Mikvah – vėl leidžiami.

Gimus pirmagimiui vaikui, ateina Zeved habat – judėjų vaiko vardo parinkimas. Po vaiko vardo parinkimo pagal Pidyon HaBen tradiciją pirmagimis parodomas sinagogos rabinui, kad šis jį pašventintų. Kai užauginęs vaikus ir pasenęs tėvas miršta, vaikai aprauda savo tėvą [aveilut](#) apeigomis²⁵. Mirus tėvui, judėjai vaikai pratęsia tėvų papročius, ir taip karta iš kartos tradicijos perduodamos jau virš 3500 metų.

Judaizmo šventės: [Šabas](#) – kiekvieną savaitę vykstanti šventinė poilsio diena, prasidedanti penktadienio vakarą ir baigiasi šeštadienio saulėlydžiu.

²⁴ Pesukei d'Zimra http://www.chabad.org/search/keyword_cdo/kid/2814/jewish/Browse-by-Subject.htm

²⁵ Jewish Practices and Rituals: <http://www.religionfacts.com/judaism/practices>

Kovo mėn. [Purimas](#) – linksmiausia šventė, primenanti žydų išsigelbėjimą nuo perso Hamano, norėjusio išnaikinti judėjus ([Esteros knyga](#)), todėl visi linksminasi, dažnai užsidėję kaukes, o vyrams per Purimą leidžiama išgerti daug vyno.

Balandžio mėn. Pascha – tai Judėjų Vėlykose minimas žydų išsivadavimas iš Egipto vergijos. Judėjų sekminės švenčiamos vėlyvą pavasarį, praėjus 7 savaitėms po Pesacho.

Birželio mėn. Šavuotas – primenamas Įstatymo suteikimas Mozei, siejama su [10 Dievo įsakymų](#) paskelbimu Sinajaus kalne.

Rugsėjis mėn. [Roš ha-šana](#) – rudenį ateina žydų tautos Naujieji metai.

Spalio mėn. [Jom Kipuras](#) – teismo arba Atpirkimo diena, vykstanti, praėjus 10 dienų po Naujųjų metų.

Gruodžio mėn. Hanuka – šviesų šventė, kai uždegama aštuonšakė menora, šenčiama žiemą per 8-ias dienas. Ši šventė atžymi II a. pr. Kr. žydų pergalės prieš užkariautojus graikus, siekusius primesti žydams politeistinę helenų religiją. Minimas judaizmo išlikimas.

Simchat Tora (הַחֲדָשָׁה הַחֹמֶשׁ) – [Toros](#) džiaugsmas. Šventė siejama su savaitine [Toros](#) skaitymo tradicija. Per vienerius metus yra perskaitoma visa Tora, o per šią šventę Tora vėl pradedama skaityti iš naujo²⁶. KADA švenčiama?

Judaizmo kryptys. Jau pirmuoju judaizmo laikotarpiu nuo V a. pr. Kr. iki II a. po Kr. vyravo keletą judaizmo srovių. Viena iš seniausiai nuo judaizmo atskilusių konfesijų yra karaimai. Karaimų religija, galutinai susiformavo VIII a. dab. [Irake](#). Jų Dievo namai vadinami [kenesa](#). Jų tikėjimas yra tarpinė [judaizmo](#) atšaka, tiki [Senuoju Testamentu](#). Skirtingai negu žydai, karaimai nepripažįsta Talmudo. Atsiriboję nuo kitų judėjų, per keletą amžių jie tapo nedidele savarankiška etnine ir konfesine grupe. Todėl dauguma žydų karaimus laiko atskira religija, o ne judaizmo kryptimi. Pasaulyje nykstanti tauta. Lietuvoje gyvena apie 250 šeimų, o Izraelyje apie 25 000 keliasdešimt. Today there are approximately 30,000 Karaites with some 25,000 Karaites in Israel, 2,500 in the US, and smaller communities in France, Switzerland, Turkey, England, and elsewhere. The main Karaite centers in Israel are located in Ramla, Ashdod, Ofakim, Beersheba, Moshav Ranen, Moshav Masliah, with smaller communities in Jerusalem, Bat Yam, and Arad. The main Karaite center in the US is in San Francisco, which has the only active Karaite synagogue in North America²⁷.

Visos kitos judėjimo srovės atsirado dėl skirtingo Toros supratimo ir aiškinimo, pagal rašytinę - Tora šebiktav ir pagal rabiniškąją sakytinę tradiciją – Tora šeb'al-pe. Žodis Tora nusako viso

²⁶ Zenzali Fr. Le feste giudaiche: <http://maran-ata.avventista.it/bibbia-e-spiritualita/approfondimenti-teologici/le-feste-giudaiche/>; http://www.chabad.org/holidays/JewishNewYear/template_cdo/aid/4689/jewish/Simchat-Torah.htm

²⁷ http://www.karaite-korner.org/fact_sheet.shtml

judėjiško gyvenimo būdo ir mąstymo kriterijų – centrą, o terminas judaizmas reiškia kintančias Toros religijos apraiškas įvairiais laikotarpiais ir įvairiose kultūrose. Skirtingi judėjiški judėjimai formavosi, priklausomai nuo skirtingos šių knygų suvokimo ir interpretacijų. Antikoje egzistavo helenistinio judaizmo išpažinėjai, kurių gyvenimo ir mąstymo būdas buvo paveiktas helenistinės kultūros.

Judėjai nelaikydavo pilnaverčiais judėjais samariečių, išvengusių Babilono nelaisvės, bet nesugebėjusių išsaugoti Toros originaliu jos pavidalu.

Esėjai pasižymėjo asketiškumu, mistika, suvarždami save labai griežtu disciplinuotu būdu. Jų bendruomenės gyvendavo miestuose, bet dauguma jų - dykumų vietovėse. Esėjai nepripažino Antrosios Jeruzalės Šventyklos, atsiribojo nuo pasaulietinės valdžios ir nuo vyriausiojo kunigo autoriteto. Todėl esėjai suformavo savo ritualines apeigas, savaip aiškindami Torą, save laikydami “Šviesos vaikais, tikroju Izraeliu”.

Fariziejų judaizmas. Jie sukūrė [Talmudą](#) Toros pagrindu, uoliai laikėsi visų nuostatų, saugojo fariziejišką ty raidišką gyvenimo būdą – Toros mokymą bei įstatymus. Fariziejų tikėjimo šaltiniai buvo tiek Rašytinė Tora, tiek ir Sakytinė, duotos Mozės Sinajaus kalne ir vienodai svarbios.

Fariziejai pripažino “protėvių papročius” ir Toros žinovų, išminčių aiškinimus. Jie tikėjimo, kad po mirties siela ir toliau gyvena ir kad laikų amžių pabaigoje teisieji bus prikelti iš numirusių. Jie brangino Jeruzalės Šventyklos aukojimų ritualus, tik kaip juos atlikti geriau, tobuliau, dažnai suprasdavo kitaip nei sadukiejai. Fariziejai buvo patys atsidėję Toros studijavimui ir liaudies mokymui, kaip šventai gyventi.

Sadukiejai daugiausia turėjo pasekėjų kunigijos ir aristokratijos tarpe. Jie pripažino tik rašytinę Torą, kurią aiškindami dažnai atmesdavo “protėvių papročius” ir mokymus. Jie atmesdavo fariziejų doktriną, kurios pagrindas buvo Sakytinės tradicijos. Sadukiejiškas judaizmas neigia kūnų prisikėlimą, sielos nemirtingumą ir mesijo atėjimą, tačiau pasižymėjo Dievo pagarba, tarnaudami šventyklose, aukodami ritualus. O gyvenime mėgo hedonistinį (helenizuotą) būdą²⁸.

Rabiniškasis judaizmas, ėmęs formuotis I a. pabaigoje, rėmėsi ST knygų interpretacijų (dvasinių ir praktinių) pagrindu, prisitaikant prie naujos situacijos, kai 70 m. romėnai sugriovė Jeruzalės šventyklą, užkirto galimybę ritualui ir aukų aukojimui, taip pat ir kunigų sakralinei veiklai.

Rabiniškasis judaizmas, kurio iki dabar prisilaiko didžioji dauguma po visą pasaulį pasklidusių žydų, davė pagrindą įvairioms atšakoms. Viena iš skirtingiausių Toros interpretacijos mokyklų, išsivystė iki atskiros religijos – krikščionybės. Rabiniškojo judaizmo ir krikščionybės turinio įtakoje buvo sukurtas [islam](#). Jos visos trys vadinamos abraominėmis religijomis. O rabiniškas talmudizmas yra iš esmės skirtinga religija, palyginant su ST judaizmu. Nepaisant srovių

²⁸ Žr apie judaizmo sroves, Pažėraitė A. Judaizmo pagrindai. Vilnius VU.2009. P. 13-14.

atsiradimo, išsaugota bendroji nuostata – [Toros šventas saugojimas, gerbimas](#), kaip viso dvasinio ir praktinio gyvenimo centro.

Per tūkstančius metų rabinai ir žydų veikėjai, aiškinti žydų [tradicijas](#) ir [Toros](#) įstatymus, nenukrypo nuo bendros linijos, bet truputį susiskaldė, siekdami pritaikyti judaizmo principus moderniaame pasaulyje, tad išsaugojo esminę judaizmo koncepciją. Visi judėjimai kilo ir subrendo rabinų judaizme ir Talmudo įtakoje. Iš vienos pusės, rabinai stengiasi išsaugoti nepaliestą tradicinį gyvenimo ir mąstymo būdą, o iš kitos pusės bandydami sustiprinti savo pozicijas visuomenėje, kovodami su visais pasaulio iššūkiais, kurie buvo ir yra skirtingi įvairiuose kraštuose, bando atnaujinti tradicinį žydų gyvenimo būdą, įvedant vieną ar kitą reformą, pvz. sinagogoje ėmus groti vargonais. Naujaisiais laikais judaizme išsiskyrė šios ryškesnės atšakos: ortodoksinė, konservatyvioji reformistinė, liberalioji ir kt. O karaimų judaizmas yra tarsi sekta, nepripažįstanti Ortodoksinis judaizmas yra laikomas tikruoju judaizmu, peveldėtoju ir tiesiogine tąsa tradicinio judaizmo gyvenimo būdo ir taisyklių, kurias žydų tauta gavo prie Sinajaus kalno, ir tikėjimo tūrinio, kuris Mozės buvo atskleistas Penkiaknygėje, o paskui visa tai buvo perduota iš kartos į kartą žodžiu ir raštu. Jeigu lygintume ortodoksinį judaizmą su I a. religine pakraipa, tai jie labiausiai atitiktų fariziejų judaizmą. (Deja, liaudyje šis žodis įgyjęs neigiamą atspalvį, bet šiandien ortodoksinio judaizmo išpažinėjų yra dauguma ir turintys pasitikėjimą žydų tarpe). Taigi ortodoksinio judaizmo yra du šaltiniai Tora (Sakytinė – rabinų tradicija, užrašyta Talmude, sudarytame VI a. pr. Kr.) ir Rašytinė (Mozės Penkiaknygė). Teigiama, kad abu šaltiniai yra dieviškos kilmės ir laikomos Dievo žodžiu. Tiek Sakytinė, tiek Rašytinė Tora neturi nieko, kas būtų sukurta žmogaus vaizduotės. Rabinas neturi tokio sakralumo kaip kunigo tarnystė. Ir tai viena iš judaizmo ypatybių: joks žmogus negali būti tarsi "sudievinas" ar laikomas koku nors būdu "sakralesniu" už kitus. Daugiausia, kas žmogų gali išaukštinti - tai jo išmintis, Toros išmanymas. Čia glūdi jo autoriteto ir dvasinio lyderiavimo šaltinis.

Konkrečioje situacijoje rabinai tik suranda iš lobyno t.y. iš iš Dievo apreikštos Toros tai, kas tinka šiose sąlygose, aiškindami nuostatas. Sakytinė Tora yra Rašytinės Toros aiškinimas, pritaikant konkrečioms situacijoms. Pagrindiniai kodifikatoriai arba tikėjimo ideologai buvo Josefas Karo (Šulchan Arukh), Moše Isserles ir ypač Rambamas (Moše Maimonidas, vienas didžiausių žydų rabiniškų autoritetų. Įžymus žydų mokslininkas Moizė Moimonides (1138-1204) apibrėžė Mišnos komentaruose žydų tikėjimo tūrinį, kurį sudaro 13 tikėjimo principų ir kurie laikomi judaizmo pagrindu: Dievo egzistavimas; Dievo vienybė; Dievo dvasingumas ir bekūniškumas; Dievo yra amžinas; tik Dievas esąs garbinimo objektas; Apreiškimasis įvyko per Dievo pranašus; Mozė aukščiausias pranašas; Dievo įstatymas yra paskelbtas per Možę Sinajaus kalne; Toros, kaip Dievo įstatymo, nekintamumas; Dievas numato žmogaus veiksmus, bet nestumia žmogaus veikti ta ar kita

linkme; Dievas atlygina kiekvienam žmogui už gerį ir už padarytą blogį; Judėjų Mesijo atėjimas; žmonių prisikėlimas iš mirusiųjų.²⁹ Čia jo suformuluoti tikėjimo principai, kurių laikosi ortodoksinio judaizmo išpažinėjai ir šiandien tarsi būtų mūsų krikščionių Credo.

Ortodoksinio judaizmo įtakoje susiformavo [Haredi judaizmas](#) – (ultra)ortodoksinio judaizmo judėjimas, suvokiamas kaip „tradicionalistinis“ judaizmas. Šias judaizmo sroves jungia tai, jog visos jos išpažįsta Torą, kaip Dievo duotą Įstatymą visiems laikams. Ortodoksinio judaizmo nauja kryptis yra [hipersionizmas](#).

Chasidistinio judaizmo (hebr. Chasidut חסידות „atsidavęs“, „pasišventęs“) atsiradimas buvo vienas iš svarbiausių įvykių XVIII a. Rytų Europos žydų istorijoje. Šis aškenazių religinis sąjūdis stipriai ir negrįžtamai pakeitė Rytų Europos žydų kultūrą. Jo pagrindinis įkūrėjas – [rabinas](#) Israelis ben Eliezeris (1698–1760), siekęs judaizmo dvasinio atgaivinimo tarp žydų, įsigilinusį į [Talmudo](#) įstatymus bei pamokymus.

Tai žydų ortodoksinio judaizmo judėjimas, siekiantis įnešti į judaizmo religiją dvasinį džiaugsmą ir atsikratyti ritualinės monotonijos. Labiausiai išsiskyrė jų požiūris į Toros studijas. „(Chasidai) Pirmieji labiau vertino malda, tuo tarpu antrieji (mitnagedai)– šventų tekstų studijas prilygino optimaliausiam dievogarbos būdui. Socialiniu požiūriu chasidai keitė orientaciją nuo išsilavinusių visą savo dėmesį ir laiką skiriančių Toros pažinimui šventų raštų žinovų ir religijos autoritetų į paprastą kasdienybės rūpesčių įtrauktą eilinį žydą. Chasidizme riba tarp šventumo ir kasdienybės tapo perregima, o formalus tarnavimas Dievui įvertintas kaip mažiau vertingas už žmogų ir žmogiškumą“³⁰. Jie pripažįsta santykį tarp pasaulio modernaus arba pasaulietinio ir nežydiško tik tokia lygyje, kiek Toros nuostatos lieka nepažeistos. Nėra prasmės teigti, kad toks elgesys turi daugiau nei religinių tikslų. Juos politiškai remia sionistai ir Izraelio valdžia. Norint likti ištikimiems Toros raidei, reikia tiesiog atsiskirti nuo pasaulio. Chasidai – tie patys, kurie buvo tada laikomi vos ne heretikais, šiandien pasaulyje atpažįstami iš išvaizdos: vaikščioja ilgais juodais rūbais, plačiabrylėmis skrybėlėmis ir juos išskiriančiais peisais, - priskiriami prie „ultra“ ortodoksų. Konservatyvusis judaizmas Izraelyje yra vadinamas tradiciniu judaizmu (masorti hebr. - „tradicinis“) Tai modernioji [judaizmo religijos](#) pakraipa, atsiradusi XX a. [Europoje](#) ir [JAV](#). Šio judėjimo išpažinėjai bando suderinti savo pažiūras su modernia kultūra, taiko pasaulietinius mokslus šventų tekstų ir judaizmo praktikų studijose. Konservatyvusis judaizmas pripažįsta Toros ir Talmudo įstatymų dievišką kilmę, o taip pat neneigia ir žmogaus įtakos, pripažįstant mokslo atradimus, kurie parodo, kad žydų šventraščiai buvo įtakoti kitų tautų kultūrų, ir kad jie pasitarnauja

²⁹ The Thirteen Principles of Jewish Faith http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/332555/jewish/Maimonides-13-Principles-of-Faith.htm

³⁰ Žr. Šiaučiūnaitė – Verbickienė J. Tautinė ir religinė įvairovė XVII vidurio - XVIII a. Chasidizmas pakeitęs žydiją: <http://m.ldkistorija.lt/index.php/istoriniai-faktai/chasidizmas-pakeites-zydija/1580>

kaip istoriniai dokumentai. Leistina studijuoti moksliniškai žydų šventraščius, o judaizmas visada buvo atitinkantis žydų tautos poreikius, saugojantis žydų tautą ir kad halachinis autoritetas gali leisti teisei kisti. Jeigu šiandieninėse aplinkybėse bendruomenėje susiklosto tokios religinės praktikos, kurios šiek tiek skiriasi nuo pirmiau buvusių, tai šias susidariusias naujas praktikas arba p tradicijas ir reikėtų laikyti įpareigojančiomis ty atitinkančiomis halakha. Reali žydų teisė atspindi religinę praktiką. Konservaryvaus judaizmo sampratoje, teisė negali būti sustabarėjusi. Tikima, kad Jahvė yra realus Dievas ir kad Dievo valia buvo apreiškta žmonėms ant Sinajaus kalno, tačiau apreiškimas gali būti perduodamas ir kitais amžiais. O kaip užtaikyti judaizmo teisės principus, sprendžia Žydų įstatymų ir standartų komitetas (CJLS), atsakydamas į klausimą, apgalvoja visus galimus sprendimus arba visus poelgio variantus įvairiose situacijose. Modernusis judaizmas mažiau remiasi [Toros](#) ir [Talmudo](#) įstatymų mokymu, labiau pripažįsta žmonių teises į laisves, atsisako senųjų Kašer maisto ruošimo papročių bei realiau žiūri į šiuolaikinį pasaulį, tačiau yra standartai, kurių negalima pažeisti:

1. Draudžiama rabinams ir kantoriams tuokti žydus su ne žydais.
2. Draudžiama tuoktis žydui, kurio ankstesnė santuoka nebuvo nutraukta (žydų teisės nuostatų) halakhiškai arba dėl galiojančio santuokinio ryšio kliūtis (kitas santuokinis tebegyvena).
3. Propaguojamas prigimtinis žydiškumas, kuris gaunamas per motinišką liniją, o ne kitu būdu.
4. Judaizmas priimamas, tik atlikus apipjaustymą ir mikves (pasinėrimo ritualiniame baseine, kuris liečia tiek vyrus, tiek ir moteris).

Reformuoto judaizmo judėjimas turi dvi pakraipas: Rekonstruotas judaizmas ir [Progresyvusis judaizmas](#) tai - bendras terminas, kuriuo apibūdinamos judaizmo srovės, kurios griežtai nesilaiko žydų teisės ir tradicijų. Progresyvusis dar vadinamas liberaliniu reformistiniu, prasidėjęs Vokietijoje, įsigalėjo JAV ir JK. Reformuoto judaizmo šalininkai tiek Sakytinę, tiek Rašytinę Torą jie laiko sukurta žmogiškos išminties ir žmogiškoje kalboje parašyta, bet buvo dieviškai įkvėpta kūryba. Raštai atspindi savo atsiradimo istorinį laikotarpį, nors apreiškia daug antgamtinių tiesų. Reikalaujama individualiai studijuoti judėjines praktikas, tačiau leidžiama asmeniui pasirinkti tai, kas, anot individo, labiau pašvęs jo santykius su Dievu šventumą. Tačiau prieš pasirenkant nesilaikyti kokių nors įstatymų, siūloma pirma susipažinti su jais. Nepraktikuojantis žydas, nesusipažinęs su įstatymais, negali būti reformuoto judaizmo atstovu. Reformuoto judaizmo išpažinėjai nori supaprastinti Toros ritualinius, kultūrinius ir maitinimosi įstatymus. Šio judėjimo atstovai išvertė iš hebrajų maldas į modernias kalbas, įvedė vargonų instrumentus sinagogose, sutrumpino pamaldas ir nuo 1970 m. leido moterims tapti rabinėmis. Taip pat sulyginamos vyrų ir moterų teisės. Sinagogose vyrai ir moterys gali sėdėti ir melstis drauge. Homoseksualizmas nelaikomas didele nuodėme, o progresyviams judėjimui leidžiama vesti svetimo tikėjimo ar rasės

sutuoktinę; jarmulkos dėvėjimas nebūtinai; apipjaustymas – nebūtinai. Šita srovė yra aiškiai progresistinė, teigianti, kad apreiškimas kaip procesas yra besivystantis, pranašų apreikštos tiesos turi suvokiamos modernaus pasaulio žmonių, jie ieško sąryšio su kitomis religijomis. Religija yra kultūrinis fenomenas. Progresyvaus judaizmo mokymas su savo liberaliu požiūriu į gyvenimą įžeidžia Izraelio ortodoksų rabinus. Nors ir sakoma, kad žydai vieningi, bet konservatyvus žydas niekada nesilankis reformuotoje sinagoje dalyvauti jų apeigose³¹. Nors judaizmas yra stipri religija, bet teologinė sistema nebuvo plėtojama. Iš didžiausių tikėjimo sistematorių buvo Solomonas Šechteris, Maksas Kadušinas (Max Kaddushin), Urbachas, Hartmanas ir keletas kitų. Abraham Isaak Kook yra Izraelio didžiausias XX a. žydų mąstytojas, sugebėjęs tapti filosofu, teologu, politologu, pranašu, pranokstančiu Leviną, Buberį, ir Rosenzweigą. Tačiau jų visų teoriniai darbai tebuvo tik teologiniai veikalai, nepajėgiantys apimti visos žydų judaistinės kultūros, įtikinti tautą, kad būtina judaizmui ir teologinė-ideologinė vieninga sistema. Čia labai trumpai buvo apžvelgtos pagrindinės judaizmo srovės teologiniuose skirtumuose, bet labiausiai šiuolaikinės judaizmo srovės skiriasi tarp savęs, tai savo požiūriu į sionizmą. Dauguma rabinų išlaiko sveiką protą, kad žydai privalo turėti ir savo valstybę. O kiti samprotaudavo tokiomis mintimis, kad sionizmas yra teologinė nuodėmė, antimesianizmas. Tik Mesijas gali atpirkti Izraelį. Yra dvi nuosaikesnės prieštaraujančios teorijos³²: „Ultra“ ortodoksai (Agudat Israel koalicija) – o iš kitos pusės - religinis sionizmas. Ultra-ultra ortodoksai teigia, kad žydai – išskirtinė tauta, meta-istorinė, meta-politinė. Kitos tautos kuria istoriją: kariauja, laimmi, pralaimi, žudo vieni kitus. O žydai yra atsakingi už dvasinį pasaulį, už metasitorinį pasaulį. Tas, kas užsimanys mus "normalizuoti", - nužudys mus. Ne fizinis, bet dvasinis pasaulis įtakoja, lemia fizinį pasaulį³³. Tie, kurie neigė teisę žydams turėti savo valstybę, teko pabūvoti kaliniams konclageriuose, laimei, kad nors jų dalis buvo išvaduota sionistų. Žydų išsigelbėjimo supratimas skiriasi nuo katalikiškojo. Amžių bėgyje žydai suprato savo nelaimių priežastį – tai neturėjimas savo valstybės. Gal būt karti istorinė ilga išblaškytų žydų dalia ir įspaudė į žydų sąmonę labai savitą išgelbėjimo sąvoką: „Išgelbėjimas žydams siejasi ne tiek su atpirkimu ir nuodėmių atleidimu, kiek su tautos išlaisvinimu ir išvadavimu iš fizinės, politinės ir socialinės prariespaudos“³⁴. „Gimimas žydu ir įstatymo laikymasis reiškia išgelbėjimą. Aukos ir darbai suteiks laikiną atlyginimą už nuodėmes, bet tik Dievo malonė galiausiai leis žydams išvengti griežto Dievo teismo“³⁵. Judaizmo koncepcijoje, „Išgelbėjimas“ tiesiog sutapatinamas su buvimu žydu, tai nariu tautos, su kuria Dievo sudarė sandorą. Ir būti žydu reiškia patekti arba priklausyti

³¹ Religijos. <http://religija.weebly.com/progresyvusis-judaizmas.html>

³² Žr. Zionism:Religious Zionism https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Zionism/Religious_Zionism.html

³³ Žr. Israel Political Parties: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/aguddat.html>

³⁴ Judaizmas: <http://mokslai.lt/referatai/tikyba/apie-judaizma.html>

³⁵ Ten pat

Dievo karalystėjei.

Mesijinis judaizmas krikščionybės kontekste. Paskutiniuoju metu Izraelyje ir visame pasaulyje stiprėja mesijinių žydų judėjimas, turintis apie 250.000 žydų, priėmusių Kristų kaip Mesiją, o Izraelyje per porą metų Evangeliją skelbiančių žydų skaičius padvigubėjo nuo 20.000 iki 50.000. Tada dauguma žydų Jėzus Kristų palaikė klaidingu pranašu arba suklaidintu žmogumi, bet buvęs doras mokytojas. Ir vis tik gera dalis priėmė Kristų kaip Mesiją. Dauguma žydų, remdamiesi tik S. Testamentu, N. Testamento nepripažindami, Jėzaus nepripažįsta kaip Dievo Sūnaus. Judėjai dar vis laukia ateisiančio Mesijo į žemę. Deja, kai kurie ima susimąstyti, o gal tkrai Mesijas jau buvo atėjęs? Mesijiniai žydai - tai žydų kilmės asmenys, įtikėję Evangeliją bei priėmę JHS Mesiją (Kristumi) ir Viešpačiu per Jo krikštą pagal tradicinės pilnos žydų Tvilos (apsiplovimo) būdą. Mesijinė bendruomenė - mesijinių žydų sukurta religinė bendruomenė, į kurią gali būti priimami ir nežydų kilmės asmenys (nereikalaujant vyrų apipjaustymo).

Mesijinis sąjūdis - pasaulinė mesijinių bendruomenių ir nežydų sudaromų mesijinių grupių bendrystė. Nežydų kilmės krikščionių dalyvavimas mesijiniame sąjūdyje gali

būti: a) individualus ir šeiminis laikantis žemiau dėstomų principų;

b) grupinis, sudarant žydų ir nežydų kilmės krikščionių bendraminčių grupes; c) įstojant į mesijines žydų bendruomenes.

Pageidautina, kad stodami į mesijinį sąjūdį, o ypač - kuriant mesijinę grupę, katalikai gautų savo (arba kito) katalikų vyskupo palaiminimą. Kaip elgtis nežydų kilmės katalikams, prisijungusiems prie mesijinio sąjūdžio, turėtų būti maždaug tokios taisyklės patarimai:

1) Tebesilaikoma Bažnyčios įsakymų;

2) Įprasminant D-vo Toroje įsakytą Septintosios dienos Ramybę, kaip D-vo "nurimimą po darbų" (Pr 2,2), JHS buvimu Kape septintąją savaitės dieną (mūsų šeštadienį) tarp Mirties ir Prisikėlimo, laikytis Šabato ramybės nuo saulėlydžio penktadienį iki saulėlydžio šeštadienį, ty nedirbti nieko, kas sukurią kažką nauja arba pakeičia sena, išskyrus turimo maisto gamybą (ne pirkimą!; savo ir kitų gyvybės ir sveikatos gelbėjimą, Šventojo Rašto studijas, Dievui paskirtus tikėjimo darbus (evangelizacija, darbas bažnyčioje, tikėjimo dalykų aiškinimas žodžiu arba raštu).

Nepirkti nieko nei parduotuvėse, nei turguje! Lankymasis kavinėse užsakant sau ir artimiesiems gardumynų - savo nuožiūra, bet parnešti iš kavinės namo nieko negalima. Be būtino rimto reikalo niekur keliauti negalima. Pasivaikščiojimo nuotolis nebūtinai turi atitikti žydų tradicijas.

Naudojimas miesto transportu - tik būtinu sveikatai atveju (ypač jei atsiskaitoma grynaisiais).

Naudojimas dviračiu, net ir poilsiui, nepageidautinas. Napatartina lankytis "diskotekose",

"triukšminguose koncertuose", žiūrėti pramogines TV programas ir pan. Šokiai griežtai draudžiami.

Pageidaujama klausytis žydų ir krikščionių religinės muzikos, jaunimui klasikinė pasaulietinė

muzika, esant reikalui.

3) Sekmadienio (pirmosios savaitės dienos) bažnytinio įsakymo laikymasis suvokiamas: būtina dalyvaujant Eucharistijoje (Apd 20,7), namuose nedirbti jokių nešvarių fizinių darbų, nedirbti protinio darbo už pinigus. Galima dirbti gerus darbus artimui, neimant už tai pinigų ar kito užmokesčio, išskyrus žodinę padėką. Kadangi jau laikytasi Šabato ramybės, esant reikalui, galima pirkti maistą parduotuvėse. Galima lankytis doruose teatruose, klausytis klasikinės pasaulietinės muzikos, jeigu ji nėra savižudiška, trenkianti iki apkurtimo; dalyvauti šokių vakaruose, kuriuose nepraktikuojami pagoniški ritualai.

4) Laikytis privalomų Katalikų Bažnyčios švenčių bei šių pagrindinių Toroje įsakytų švenčių pagal žydų kalendorių: Pesachas, Šavu'ot, Roš HaŠana, Jom Kippūr, Sukkot ir Chanuka.

Pageidautina švęsti pagal žydų tradicijas.

5) Katalikų pasninkai privalomi, žydų praktikuojami - savo nuožiūra.

6) Kiekvieno žydų mėnesio pradžia turėtų būti atžymima išvakarėse per saulėlydį, uždegant žvakes su atitinkama malda.

7) Visą Neraugintos duonos savaitę vengti maisto, kuriame yra arba galbūt yra raugo. Griežtas kašerinis maistas neprivalomas (juoba kad pagal Halachą jis gali būti gaminamas tik žydų ir tik jų platinamas), tačiau kiaulienos arba maisto su kiauliena neturi būti valgoma apskritai.

8) Pažeidus savo prisiimtus įsipareigijimus pagal Dievo Toroje išreikštus įsakymus, išpažinti tai, kaip nuodėmę, per išpažintį.

9) Žydų kilmės katalikams vyrams, kurie įstodami į mesijinį sąjūdį apsipjausto, taip pat tiems nežydų kilmės katalikams, kurie, norėdami fiziškai priklausyti žydų tautai, sąmoningai apsipjausto pas rabiną, mesijinį ar talmudinį, privaloma visą likusį gyvenimą papildomai laikytis visų Toros įsakymų (Gal 30,3; Apd 16,3, plg. Apd 21,26), panašiai kaip jų laikomasi ortodoksinių tradicinių žydų šeimose. Tačiau taisyklės dėl kašerinio maisto neturėtų varžyti mesijinių žydų santykių su prisijungusiais prie mesijinio sąjūdžio nežydų kilmės krikščionimis. Gauti kašerines macas ir kašerinį vyną iš tradicinių žydų bet kuriuo atveju niekad nėra peiktina. Užtat perimti iš tradicinių žydų dar ir kašerinių indų taisyklės būtų neetiška - tokių taisyklių nėra Toroje, o jų laikymasis Išganymo atžvilgiu beprasmis ir tik pastato pertvaras tarp žydų ir nežydų kilmės mesijinio sąjūdžio dalyvių.

10) Talmudinių žydų Halachos reikalavimai jokiū būdu neprivalomi, tačiau galima domėtis norint tiksliau vykdyti prisiimtus įsipareigojimus, kad būtų elgesio bendrumas su mesijiniais žydais, išaugusiais savo tradicijoje.

Visa tai, kas pasakyta apie prisijungusius prie mesijinio sąjūdžio katalikus, maždaug analogiškai turėtų būti ir tarp kitų prisijungusių prie mesijinio sąjūdžio krikščionių (pravoslavų, liuteronų,

evangelikų). Prasmė - kad visuotinės apostazijos buvusiose krikščionių šalyse sąlygomis paskutiniai krikščionys rastų galimybę pagaliau vienyti apie atgijusį "prigimtinį alyvmedį" (Rom 11), o tai reikalauja tokio bendrumo, kada niekas iš tradicinių krikščionių nebando traukti paskui save ir primetinėti kitiems tradiciniams krikščionims visų tūkstantmečių ginčų, kurie neišsprendė krikščionių vienybės, bet tik suskaldė iki pat atomizacijos mūsų dienomis. Tuo tarpu žydų mesijinė krikščionybė sparčiai atgimsta pagal Pauliaus Rom 11,25 pranašystę pirminiu autentišku pavidalu išvengdama viso prieštaringo kelio, kurį tradicinė nežydų krikščionybė perėjo ir šiandien išgyvena krizę. Tarp talmudinio ir mesijinio judaizmo glūdi nesutaikomi priešingumai. Talmudinio mesijizmo judėjai išsižeidžia, manydami, kad mesijinio judaizmo šalininkai nori juos atversti į krikščionybę³⁶.

[Vilniaus sinagoga](#)

Litvakai Izraelyje. Lietuvos žydai dar vadinami litvakais. Šis vardas taikomas tiems, kurie iki Antrojo pasaulinio karo gyveno regione nuo Borisko iki Pinsko miestų, o šiaurėje apėmė dabartinę Lietuvos teritoriją, tiksliau, kurių protėviai yra kilę iš LDK teritorijos ir naudoja jidiš tarmę. Žydai, kilę iš LDK žemių, ilgainiui suformavo savitą tautinį tapatumą, todėl yra vadinami litvakais³⁷. Pirmasis Lietuvos žydų pavadinimas buvo – mitnagedai arba, išvertus iš ivrito, "nesutinką". Šį pavadinimą litvakai gavo XVIII a., kai Ukrainoje ir Baltarusijoje paplito artimas misticizmui chasidizmo sąjūdis, kuriam mitnagedai priešinosi, todėl Lietuvoje hasidinis judaizmas neturėjo daug pasekėjų. Didžiausias hasidinio judaizmo priešininkas ir kritikas buvo [Vilniaus Gaonas](#) Elijahu Ben Solomonas, sukūręs net savo antihasidinį judėjimą, pavadintą [Mitnagdim](#) (oponentai). Taip

³⁶ Žr. apie mesijinių žydų judėjimą, <http://messianic.lhosting.info>

³⁷ I. Lempertas: antisemitizmas – ne žydų, o Lietuvos problema // <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ilempertas-antisemitizmas-ne-zydu-o-lietuvos-problema.d?id=23919608#ixzz3JSOLMvv3>. Žiūrėta 2014 10 12. „Litvakas pirmiausia yra tas žydas, kuris kalba lietuviškuoju jidiš dialektu. O juo buvo kalbama beveik visoje LDK teritorijoje. <...> Sakant „Lietuvos žydas“, dažniausiai turima galvoje LDK teritorija iki Vidurio Ukrainos bei nemaža dalis Latvijos. Bet kokių atveju kalbinis aspektas čia labai svarbus. Dar vienas litvakų skiriamasis bruožas – jie yra lietuviško Talmudo mokymo sekėjai. Galima apibendrinti taip: chasidų tikėjimas remiasi jausmais, o litvakų – Šventojo rašto studijomis. Bet užvis svarbiausias dalykas kalbant apie litvakus, kad tai yra žydai išėiviai iš Lietuvos, kurie prisimena, kad jų šaknys lietuviškos“.

“lenktyniaujant” šioms religinėms srovėms, keitėsi didelio skaičiaus žydų gyvenimo būdas bei santykis su religija, tuo pačiu formavosi litvakų ortodoksinis judaizmas. Anot pasakojimų, 1782 m. Gaono nurodymu Vilniaus Didžiosios sinagogos kieme buvo viešai sudeginta pirmoji chasidinė knyga Toldot Jakob Josef (hebr. Jokūbo Juozapo knyga). Mitnagdīm buvo kultūros fenomenas, atnešęs naujovių religiniame gyvenime. “Gaono mokinys Chaimas iš Valažino (1749-1821) suformavo naują Toros studijų prieigą, atgaivindamas religinių tekstų studijų kaip vertingiausios veiklos, lemiančios santykį su tikėjimu ir Dievu, supratimą. Šios idėjos buvo diegiamos jo įsteigtoje ješivoje Valažine (1802 m.), kuri pirmiausia turėjo mažinti chasidizmo įtakas, formuojant autoritetingą rabiniškąjį intelektualinį elitą”³⁸. Šiuolaikinėje istoriografijoje judėjimas vertinamas kaip aškenaziškosios aplinkos, kuri viena vertus atmetė mesianistinius judėjimus (pvz. sabbatianizmą, frankizmą), kita vertus - nepritarė radikaliems pokyčiams Lietuvos žydų bendruomenėje.

LDK žemėje gimė nuostabių asmenybių, kurios savo mokslu, menu ir kitais talentais įgijo pasaulinį pripažinimą, nusipelnė Izraeliui, Lietuvai ir pasauliui. Litvakų tapatybės ieškojimai buvo labai svarbūs sionizmo formavimuisi, dėjo pagrindus jidiš raštijai. Litvakų religinė praktika šiek tiek skiriasi nuo Ispanijos, Pietų Prancūzijos ir Balkanų žydų, vadinamų sefardais, papročių bei ritualų. Kadangi žydų religinės tradicijos pagrindas yra Tora (Mozės penkiaknygė) bei Talmudas (žydų religinių įstatymų kodeksas, sukurtas III–V a.), tai sefardų ir litvakų skirtumai mažiau reikšmingi, juos daugiau sieja panašumai. Litvakai visada pasižymėjo ypač griežtu religinės tradicijos laikymusi, intelektualiu racionalumu bei ypatingu mokslingumu. Jiems buvo būdingi ir kai kurie specifiniai religinio-buitinio gyvenimo bruožai; jie išsiskyrė iš kitų ir juos imta vadinti litvakais. Visos šios judaizmo srovės turi savo vyriausius rabinus, daugėja ir moterų rabinių.

1919–1940 m. iš Lietuvos į Izraelį atvyko beveik 10 000 litvakų, kurie daug prisidėjo prie savo naujos tėvynės įkūrimo ir jos gerovės “³⁹. Litvakų ištikimybė judaizmo paveldui, jų racionalumas ir religinis autoritetas išugdė daug įžymių Izraelio veikėjų: Pėrecas Smolenskinas (1842 -1885), gimęs Mogiliovo gubernijoje, buvo sionistinio judėjimo įsteigėjas Rusijoje; pirmasis Izraelio valstybės prezidentas 1949-1952 m. buvo Chaimas Veicmanas, gimęs 1874 m. dabartinėje Baltarusijoje. Jis taip pat vadovavo pasaulinei sionistų organizacijai, įsteigė mokslo tyrimų institutą. Antrasis ir trečiasis prezidentai buvo litvakai Salmanas Šazaras, Icchokas Cvi, o Šimonas Peresas Menachemas Beginas – premjeras. Jis gimė Baltarusijoje ir buvo betarpiškai susijęs su Lietuva. 1939 m. hitlerininkams užėmus Lenkiją, P.M.Beginas pabėgo į Lietuvą. Sovietų saugumo buvo suimtas ir

³⁸ Šiaučiūnaitė-Verbickienė J. Tautinė ir religinė įvairovė XVII vidurio - XVIII a. Chasidizmas pakeitęs žydiją: <http://m.ldkistorija.lt/index.php/istoriniai-faktai/chasidizmas-pakeites-zydija/1580>

³⁹ Plg. <http://lwww.zydai.lt/content/vievitem/537> (Žiūr. 2014 08 19)

įkalintas Lukiškių kalėjime kaip sionistų vadovas, vėliau ištremtas į Sibirą, bet jam pavyko išsilaisvinti, kai buvo organizuojama Anderseno kariuomenė. Dovas Šilanskis iš Šiaulių buvo Kneseto pirmininkas, Šaulas Aviguras iš Daugpilio įkūrė slaptąsias Izraelio spec. tarnybas. Visi šie garsūs Izraelio žmonės buvo įkvėpti ir suformuoti sionistinių pažiūrų. Litvakai turėtų neužmiršti bičiulystės su lietuviais ir padėti mūsų jaunai valstybei stiprinti nepriklausomybę bei Lietuvos draugystę su Izraeliu.

Litvakiškos ortodoksijos žydai mėgsta mėlynos ir baltos spalvos derinį. Izraelyje nešioja tamsius kostiumus, baltus marškinius ir skrybės. Taip nešiojo Lietuvoje XX a. pirmoje pusėje Lietuvos studentai, o tada ješivų studentai vadovų buvo paskatinti rengtis kaip ir kiti Lietuvos studentai. Litvakiška ortodoksija yra viena iš nuosaikiausių bendruomenių Izraelyje.

Jau galima daryti svarbią išvadą, kad Izraelio visuomenė religiniu ir rasiniu požiūriu labai nevienalytė. Bet koks kraštutinis religinis radikalizmas iššaukia kitų jos narių priešišumą ir skaldo žydų visuomenę, o tai gali neigiamai atsilipti valstybės gynybiniam pajėgumui. Labai gerai, kad šiandieninė Tel Avivo vyriausybė išleido įstatymą, kuriuo įpareigoja taip pat ir žydus ortodoksus atlikti karinę tarnybą. Tegul, ginklu atlikdami Tėvynei savo pareigą, įrodo meilę tautai. Tereikia prisiminti Holokaustą ir tai, kad blogų žmonių yra ir šiandien, tad svarbus kiekvienas izraelitas - tikras žydas ar mažiau žydiško kraujo turintis, svarbiausia, kad jis būtų geras pilietis – tai yra Izraelio gerovės ir ateities socialinis kapitalas.